

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(шифр та найменування спеціальності)

за магістерською програмою професійного спрямування

Управління публічними фінансами

(назва магістерської програми)

на тему: «Фіскальні та регулюючі ефекти прямого оподаткування»
(назва теми)

Виконавешь:

студентка 7 групи 6 курсу ЦЗФН

Андрєєва Надія Русланівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., профессор

Слатвінська Марина Олександрівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з головних інструментів державного регулювання економіки є податкова система країни. Складові даної системи забезпечують більшу частину доходів бюджету, стимулюють або обмежують економічну діяльність та сприяють соціальній рівновазі. Крім того, податки забезпечують не тільки фінансову функцію, але й регулюючу, тобто впливають на економічну поведінку платників податків та рівень соціальної справедливості, а також стимулюють інвестиції.

Вагому роль у системі оподаткування України відіграють прямі податки, зокрема податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств та майновий податок.

В сучасних умовах існує необхідність в удосконаленні системи вітчизняного прямого оподаткування, оскільки вона стикається з багатьма викликами, зокрема високим рівнем тіньової економіки, нерівномірним розподілом податкового навантаження та необхідністю підвищення її ефективності. Питання оптимізації фінансових та регулюючих ефектів прямих податків є ключовими у контексті забезпечення стабільності державних фінансів та підвищенні довіри платників до податкової системи.

Досвід провідних країн вказує на те, що ефективно працююча система прямого оподаткування здатна забезпечити стабільні доходи бюджету, а також сприяти стимулюванню економічного зростання. Проте Україна знаходиться на етапі реформування прямого оподаткування, тому аналіз його фінансових та регулюючих ефектів є досить важливим процесом у формуванні збалансованої податкової політики.

Теоретичним та практичним аспектам проблематики прямого оподаткування присвячені наукові праці великої кількості вітчизняних та зарубіжних вчених таких, як Л. В. Трофімова, Л. Н. Бурко, Г. А. Білецька, які розглядають перспективні шляхи розвитку системи прямого оподаткування; А. Кліменко та А. Возна, які досліджують стан системи оподаткування в Україні, зокрема прямого оподаткування; В. Процько, яка вивчає не лише вітчизняну систему прямого оподаткування, а й зарубіжний досвід з даного питання тощо.

Проте, всупереч досить великій кількості наукових здобутків, стан вітчизняного прямого оподаткування вимагає від наукових діячів поглиблення в економічну сутність даного питання та визначення обґрунтованих шляхів вдосконалення такої системи оподаткування.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження фінансових і регулюючих ефектів прямого оподаткування в Україні та розробка

рекомендацій щодо їх оптимізації для забезпечення стійкого соціального та економічного розвитку.

Завдання дослідження:

- дослідити економічну сутність прямих податків та їх роль у податковій системі країни;
- охарактеризувати функції та принципи оподаткування;
- дослідити нормативно-правову базу прямого оподаткування;
- оцінити значення прямого оподаткування у формуванні дохідної частини бюджету України у 2019-2023 рр.;
- висвітлити фінансові та регулюючі ефекти прибуткових податків;
- визначити проблематику вітчизняних прямих податків;
- розглянути досвід країн Європи у питанні справляння прямих податків та можливість його застосування у вітчизняну систему;
- розробити шляхи реформування системи прямого оподаткування.

Об'єктом дослідження є система прямого оподаткування в Україні, яка включає механізми нарахування, стягнення та розподілу податкових надходжень, а також їх вплив на економічні та соціальні процеси.

Предметом дослідження є економічні відносини в Україні, що виникають в процесі оподаткування прибутків, доходів та майна суб'єктів господарювання.

Під час цього дослідження були застосовані такі методи: історичний метод (для аналізу становлення прямих податків), табличний метод (для збору, обробки та збереження даних), метод графічного зображення (для зображення статистичних даних), статистичний метод (для визначення тенденцій прямого оподаткування у надходженнях бюджетів), методи синтезу та аналізу, індукції та дедукції, а також метод порівняння (для вивчення досвіду зарубіжних країн та оцінки можливості його застосування у вітчизняній практиці).

Інформаційною базою дослідження є наукові праці як українських фахівців, так і зарубіжних, а також законодавчі та нормативно-правові акти, періодична економічна література, підручники та навчальні посібники, статистичні матеріали Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, інтернет-ресурси.

Структура та обсяги роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел

(53 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 81 сторінки. Робота містить 11 таблиць та 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні основи прямого оподаткування»* розглянуто сутність прямого оподаткування, його принципи, ознаки та нормативно-правове регулювання прямих податків.

У другому розділі *«Оцінювання ефективності системи прямого оподаткування в Україні»* проаналізовано ефекти прямого оподаткування у дохідній частині бюджету, оцінено фіскальні та регулюючі ефекти прибуткового оподаткування, визначено проблематику прямих податків в Україні.

У третьому розділі *«Пріоритетні напрямки вдосконалення прямого оподаткування в Україні»* запропоновано напрямки вдосконалення системи прямого оподаткування в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1) досліджено сутність податків та визначено, що вони відіграють значну роль у процесі становлення та розвитку будь-якої держави. Проте не зважаючи на те, що дана економічна категорія існує досить давно, думки вчених щодо сутності даного поняття і досі мають розбіжності. Також було визначено, що прямі податки використовуються для регулювання і забезпечення взаємозв'язку інтересів держави та суспільства. Тому для забезпечення сталого економічного розвитку держави за допомогою системи оподаткування їх стягування має бути гармонійною та оптимальною як для держави, так і для окремих осіб.

2) з'ясовано, що ознаки, функції та принципи оподаткування допомагають більш детально розглянути значення даної категорії. Таким чином, фіскальні та регулюючі ефекти системи оподаткування, зокрема прямих податків, впливають не тільки на економічний стан країни, а й мають вплив на соціальний добробут суб'єктів господарювання. Так відбувається тому, що завдяки раціональній системі держава може підвищити рівень забезпечення базових потреб населення. Однак податки мають як стимулюючий, так і стримуючий вплив, що може викликати негативні тенденції.

3) розглянуто, що нормативно-правова база прямого оподаткування в Україні регулює механізм справляння податків, що безпосередньо підлягають сплаті суб'єктами господарювання на основі їх доходів, майна чи

прибутків. Основним документом, що регулює дане питання є Податковий кодекс України.

4) проаналізовано, що пряме оподаткування у доходах бюджетів різних рівнів відіграє дійсно важливу роль. Це стосується як для державного, так і для місцевих рівнів. Таким чином, було визначено, що від податку на доходи фізичних осіб до Державного бюджету України надходить четверта частина, тоді як надходження від податку на прибуток підприємств надходять до цього бюджету майже в повному обсязі. Щодо місцевих бюджетів, то їм відповідно належить 75% ПДФО, залишок ППП, що становить приблизно 10%, а також надходження від майнового оподаткування та єдиного податку. Крім того, було визначено, що до державного рівня у структурному значенні ППП та ПДФО надходять у приблизно однаковій кількості, виключенням став 2022 та 2023 роки, коли значення податку на доходи фізичних осіб почав трохи переважати. Однак, для бюджету даного рівня все ж таки більш важливим є непряме оподаткування. Щодо бюджетів місцевого рівня, то тут ситуація зовсім інакша тому, що левина частина надходжень від прямого оподаткування надходить саме до бюджетів даного рівня. Цікаво, що для місцевих бюджетів основним бюджетотворювальним прямим податком є саме податок на доходи фізичних осіб.

5) було оцінено фіскальні та регулюючі ефекти прибуткового оподаткування, що належать до загальної системи оподаткування. Таке дослідження було проведене за допомогою визначення ефективних ставок податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств. Таким чином можна сказати, що значення ефективних ставок даних податків говорить про те, що їх потенціал повністю нерозкритий, адже значення даного показника має досить низький рівень. Щодо еластичності цих податків, то ПДФО впродовж останніх років переважно мав еластичний характер, проте ППП протягом цих років переважно був нееластичним, що є негативним показником.

6) було визначено проблематику системи прямого оподаткування в Україні. Тобто, найголовнішою проблемою, що гальмує дану систему є ухилення від сплати податків, про це нам говорить рівень тіньової економіки. Також, можна стверджувати, що пряме оподаткування не є справедливим, особливо прибуткове. Усе вище перераховане говорить про низьку фіскальну ефективність прямого оподаткування. До того ж до проблематики даної системи варто віднести й складне адміністрування прямих податків.

7) розглянуто досвід провідних країн світу з питань прямого оподаткування, аналіз якого показав, що дана система в кожній країні має свої особливості. Через те, що Україна знаходиться на етапі євроінтеграції, то доречним буде при розробці шляхів реформування вітчизняної системи прямого оподаткування спиратися саме на досвід країн Європи. Проте для того, щоб впроваджувати досвід європейських країн у вітчизняну податкову

систему варто врахувати особливості нашої країни. Щодо відмінностей вітчизняної системи оподаткування та систем європейських країн, то можна виділити наступне: наявність прогресивної шкали оподаткування в переважній більшості випадків; в деяких країнах реінвестований прибуток не підлягає оподаткуванню; усі процеси оподаткування є зазвичай більш прозорими та відкритими тощо.

8) після проведеного дослідження вважається доцільним реформувати систему прямого оподаткування за наступними напрямками:

- для податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб доречним буде запровадження прогресивної шкали ставок, яка залежатиме від рівня доходів чи прибутків платників.
- у разі ПДФО можна застосувати систему податкових знижок на певні категорії витрат, що сприятиме стимулюванню соціальної активності населення.
- у контексті податку на прибуток підприємств, одним із заходів покращення може стати впровадження податкових канікул для новостворених підприємств; водночас необхідно встановити механізми штрафних санкцій, що гарантуватимуть дотримання відповідних умов.
- у сфері майнового оподаткування пропонується здійснити перегляд бази оподаткування та зменшити кількість чинних пільг. Зокрема, для транспортного податку доцільним буде розширення бази оподаткування, що дозволить збільшити надходження від цього виду податків.
- в цілому для прямого оподаткування буде корисним впровадження єдиної цифрової платформи для подання звітності та сплати податків.
- впровадження регулярного проведення інформаційних заходів для підвищення обізнаності платників податків щодо системи оподаткування.

Таким чином, за допомогою вище наведених методів реформування системи прямого оподаткування можливо відносно швидко вирішити певні проблеми прямого оподаткування. Однак, варто пам'ятати, що не усі наявні проблеми даної системи можна вирішити у швидкий спосіб, оскільки вітчизняна економіка наразі знаходиться у кризовому становищі.

АНОТАЦІЯ

Андрєєва Н. Р. «Фіскальні та регулюючі ефекти прямого оподаткування».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

(шифр та назва спеціальності)

за магістерською програмою професійного за спрямування

«Управління публічними фінансами». –

(назва магістерської програми)

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розглядаються теоретичні основи системи прямого оподаткування, його принципи та ознаки, а також досліджується нормативно-правова база регулювання складових даної системи.

Проаналізовано ефекти прямих податків у дохідній частині бюджетів різних рівнів. Оцінено фіскальні та регулюючі ефекти податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Визначено проблематику системи прямого оподаткування. Досліджено досвід розвинених країн щодо прямого оподаткування та розроблено шляхи вдосконалення як в цілому для даної системи, так і для кожної її складової.

Запропоновано: запровадити прогресивну шкалу для прибуткового оподаткування; переглянути та розширити базу оподаткування для майнового оподаткування; впровадити єдину цифрову платформу для подання звітності та сплати податків тощо.

Ключові слова: прямі податки, податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на майно, податкові доходи бюджету.

ANNOTATION

Andrieieva N. "Fiscal and regulatory effects of direct taxation"

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market»

(code and name of the specialty)

under the master's program «Management of public finances». –

(title of master program)

Odessa National Economics University. – Odessa, 2024.

The paper examines the theoretical foundations of the direct taxation system, its principles and features, and also examines the regulatory framework for regulating the components of this system.

The effects of direct taxes on the revenue side of budgets of different levels are analyzed. The fiscal and regulatory effects of corporate income tax and personal income tax are assessed. The problems of the direct taxation system are identified. The experience of developed countries in direct taxation is studied and ways of improvement are developed for this system as a whole and for each of its components.

It is proposed: to introduce a progressive scale for income taxation; to review and expand the tax base for property taxation; to introduce a single digital platform for reporting and paying taxes, etc.

Keywords: direct taxes, corporate income tax, personal income tax, property tax, budget tax revenues.